

Berömda spöbyggare

PAYNE

Av T. Donald Overfield

Jim Payne

□ □ Fråga en amerikansk flugfiskare vad han använder för spö. Om svaret blir "Payne" kan man utgå från att han är en man som uppskattar utsökt hantverk och kvalité och som är villig att betala en massa pengar för nöjet att använda ett av de bästa spön i världen.

Edward Fletcher Payne, född i Bangor i Maine 1850, var medlem av en elitgrupp av amerikanska spöbyggare som inkluderade så legendariska namn som Orvis, Leonard, Hawes, Thomas, Edwards och Young. Män som nöjde sig med att för hand tillverka ett litet antal spön varje år och som var beredda att strunta i den framväxande tekniken för massproduktion. Män som var lyckliga i vetskap att de tillverkade flugspön som kunde hålla en mans liv ut och sedan lämnas i arv till hans son.

Edward Fletcher Payne gjorde under 1870-talet sin lärlingstid hos Hiram Leonard, spöbyggarnas Stradivarius. Leonard hade sin verkstad i Bangor; där han också sysselsatte Edwards, Hawes och Thomas som alla senare var för sig skulle bli berömda spöbyggare. 1889 flyttade Leonard sin lilla fabrik till Central Walley, N. Y.

Egen firma

Edwards, Hawes och Thomas lämnade kort tid efter flytt-

ningen Leonard Rod Co och startade sin egen rörelse för spöproduktion. Efter ett tag lämnade Hawes det nya företaget och efterträddes av Payne. Några månader senare köptes deras firma av U S Net & Twine Co. Payne stannade hos de nya ägarna där han tillverkade det nu nästan bortglömda "Kosmic" spöt. Payne trivdes emellertid inte utan beslöt bygga spön under sitt eget namn. Så startade han E. F. Payne Rod Co.

Payne var perfektionist. Han hade emellertid en son som var om möjligt ännu mer hängiven hantverket än sin far. Han hette James Arthur Payne och föddes 1896. Det är till honom som sannsagan om Payne-spöna främst knyter sig. När grabben var fjorton år var han redan skicklig tillverkare av spöholkar av nickelsilver och spöringar. Gamle Payne var så besluten att göra sin son till en berömd spöbyggare att han inte lät honom delta i kamraternas vilda spel och sporter av rädsla för att han skulle skada de händer som senare skulle bygga uppskattningsvis 15 000 spön.

Läraktig son

Det fanns ett verktyg i verkstaden som han inte fick röra, skärmaskinen för bambustrimlorna. Den bestod av två små vinkelställda sågblad som skar ut de trekantiga ribbor som sedan limmas sex ihop till en klinga. Maskinen arbetade under stort oväsen och kraftiga vibrationer. Hemmet låg strax intill verkstaden vilket gjorde det omöjligt för unge Payne att köra utan att hans far hörde det. Jim grundade på problemet och designade en ljuddämpning för maskinen. Den gjordes så att den på några ögonblick kunde demonteras när fadern nalkades. Under

Toppögla och nedersta spöring på ett Payne-spö byggt av Edward F Payne kring sekelskiftet.

Handtagsdelen till Paynes 14 fots tvåhandspö för laxfiske.

Paynes gamla verkstad på Highland Mills, New York, där fortfarande spöhandverket frodas.

senare dagar älskade Jim Payne att berätta om när hans far slutligen visade honom hur maskinen fungerade och hur den gamle mannen då förbluffades över hur snabbt hans son lärde sig handgreppen!

1914 när Jim Payne var 22 dog hans far. Payne Jr började nu forma sin egen karriär som skulle sträcka sig över fem decennier. Under de första 16 åren utvecklade han en serie spöaktioner som under åren bevisat sitt värde. 1936 tillverkade han i samarbete med Charles Ritz det första amerikanska riktiga Parabolispöt. Många berömda flugfiskare kom till den lilla verkstan i Highland Hills i New York för att prata fiske och spöbygge. Bland dem fanns Henry Van Dyke och Albert Hendrickson.

Den senare stödde flera gånger Paynes verksamhet i trängda lägen helt enkelt genom att köpa mängder av spön. En annan besökare var Theodore Gordon — det amerikanska torrflugfiskets fader — som vid ett tillfälle bytte 468 egenhändigt bundna flugor mot ett Payne-spö. Det är svårt att säga vem som den gången gjorde den bästa affären.

Skicklig trio

1930 anslöt sig till Payne Rod Co en av Jims vänner Frank Oram, som tidigare arbetat hos Leonard. Tom Bailey kom också till Payne efter mer än 20 år med Leonard. Därmed besatt man en väldig sammanlagd kunskap. Från slutet av 20-talet fram till början av kriget var Payne-spöna utomordentliga och att äga ett utgjorde den hetaste önskan hos många amerikanska flugfi-

skare. Låt oss titta närmare på ett Paynespö och se varför de var så eftersökta.

Alla spön måste byggas av tonkin av toppkvalite. Jim Payne var skoningslös i sin bortgallring av all bambu som var ojämn, skrapad, missfärgad eller tunnväggig. Hans spön var av sex-strip konstruktion. Han utnyttjade metoder som inte var vanliga hos andra spöbyggare. Efter tillskärning, hyvling och slipning som skedde för hand kokades ribborna i ånga under högt tryck. Efter den operationen sträcktes de och efterbehandlades till den perfekta trekantiga 60° formen.

Flamhårdning

Ett utmärkande drag hos Payne-spöna från den perioden har alltid varit den exakta spiralformade förskjutningen av bambuknäna. De flesta kon-

kurrenterna förskjöt knäna tre och tre alternerande. Paynes metod förbrukade mer bambu men gav extra styvhet och styrka. Från 1916 behandlades också alla paynespön med en gasflamma för att ge den en djupbrun färg och förbättrad hårdning. Detta är en operation som kräver mycket stor skicklighet.

Tack vare de moderna limmerna behöver spöbyggarna i dag inte tätbinda sina spön. Om de förr i tiden avstod från de tunna silkelindningarna placerade med en tums intervaller längs klingan innebar det alltid en risk eftersom tillgängliga limmer var av låg kvalitet. Payne använde ett enkelt animaliskt lim. Hemligheten i hans lyckade resultat låg i den perfekta tillpassningen av de olika segmenten före limningen vilket gav en fulländad limfog. Framför mig har jag en

katalog från Payne daterad 1925. De enda lindningarna som förekommer på något av hans spön är de som håller spöringarna.

I minsta detalj

Spöholkarna tillverkades för hand av nickelsilver. Varje del finslipades och polerades till exakt passning. Så exakt inpassades varje holk till klingan att Payne inte ansåg limning behövlig. Holkarna gavs slutligen en förnämlig mattsvart finish för att minska ljusreflexerna. Andra metalldelar tillverkades på motsvarande sätt av nickel-silver. Spöringar var av hårdmetall. Rullfästet hade infattning av polerad och vackert mönstrad valnöt. På extra beställning kunde man i stället få ett lättare rullfäste med infattning av cederträ. Spö-lindningarna var av brunt silke. Lackytorna glasliknande.

Ur min gamla katalog kan jag finna att Payne gjorde 69 olika spömodeller, från ett 192 cm spö som bara vägde 44 gram till ett magnifikt tvåhands laxspö på 448 cm vägande 560 gram.

Inget varar för evigt, inte heller berömda spöbyggare. När Jim Payne blev äldre beslöt han att ta livet lugnt och sålde 50 % av sin rörelse till Thomas Collins. 1963 köpte sedan Gladding Corp hela företaget. Det faktum att Jim inte längre ägde företaget höll honom inte borta från den lilla verkstaden där Gladding troget fortsatte det hantverk han startat. Min målning av Jim Payne är från hans sista dagar i sitt gamla arbete. Geniet i split cane dog 1968 72 år gammal efter lång sjukdom. Hantverkare av hans kaliber har det alltid varit ont om och hans like kommer kanske aldrig. ■